

KIBERNETINIS PERSEKIOJIMAS (CYBERSTALKING): VIKTIMIZACIJOS YPATUMAI IR TEISINIO REAGAVIMO GALIMYBĖS

Gabija Panomariovaitė, Justina Zokaitė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto 2-o kurso studentės

Saulėtekio al. 9, I rūmai, 10222 Vilnius

El. paštas: g.panomariovaite@gmail.com, justina.zokaite@gmail.com

Mokslinio straipsnio akademinė kuratorė doc. dr. Ilona Michailovič

El. paštas: ilona.michailovic@tf.vu.lt

Mokslinio straipsnio praktinis kuratorius dr. Mantas Liesis, Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų teisėjas

El. paštas: mantas.liesis@teismas.lt

Straipsnyje analizuojamas kibernetinio persekiojimo reiškiny, aptariant kibernetinio persekiojimo skirtingumą nuo vadinamo tradicinio persekiojimo (nenaudojant elektroninės erdvės) ir kibernetinį nusikaltimo pobūdį. Taip pat nagrinėjami kibernetinio persekiojimo viktimizacijos ypatumai, išskiriant būdingiausius persekiojimo ir nukentėjusio asmens požymius bei jų interakciją. Straipsnyje svarstomos teisinio reagavimo į kibernetinį persekiojimą galimybės nacionaliniu ir tarptautiniu mastu.

In the article, the phenomenon of cyberstalking is presented through the differentiation from convenient stalking (stalking without the usage of cyberspace). Moreover, cyberstalkers and their victims are characterised by distinguishing their prevalent features and interaction. Authors discuss national as well as international measures of legal response to cyberstalking crimes.

Įvadas

Technologijoms persmelkus visas gyvenimo sritis, vis plačiau imta kalbėti ne tik apie vadinamąjį „tradicinį“ persekiojimą, vykdomą nenaudojant elektroninės erdvės, bet ir apie persekiojimą elektroninėje erdvėje (kibernetinį persekiojimą). Nustatytas kibernetinio persekiojimo paplitimo lygis, remiantis statistiniais duomenimis, skirtingose moksliniuose tyrimuose varijuoja nuo 3,4 proc. iki 85,2 proc. (Wilson *et al.*, 2020). To-

kius skirtingus statistinius rezultatus iš esmės lemia tai, jog iki šiol nėra vieningo sutarimo, kas yra kibernetinis persekiojimas ir kokie pagrindiniai jo požymiai (Wilson *et al.*, 2020). Vieningo požiūrio dėl kibernetinio persekiojimo nebuvimas lemia ne tik tai, jog nėra tikslių statistinių duomenų apie šio reiškinio paplitimą, bet ir tai, jog trūksta konkretesnių šio pobūdžio nusikalstamų veikų tyrimo gairių bei tikslingos pagalbos priemonių kibernetinio persekiojimo aukoms. Ekspertai pabrėžia mokslinių empirinių tyrimų šioje srityje trūkumą bei jų būtinumą (Kaur *et al.*, 2021).

Šio straipsnio tikslas – pateikus apibendrintą kibernetinio persekiojimo sąvoką, aptarti šios nusikalstamos veikos viktimizacijos ypatybes bei apibendrinti teisinio reagavimo galimybes kibernetinio persekiojimo atvejais. Straipsnio tikslas bus pasiektas analizuojant skirtingas kibernetinio persekiojimo sampratas, persekiotojų kibernetinėje erdvėje bei jų aukų ypatumus bei ryšius, aptariant Lietuvos bei užsienio valstybių teisinio reagavimo į kibernetinio persekiojimo nusikaltimus priemones, nagrinėjant Lietuvos teismų praktiką kibernetinio persekiojimo bylose. Tyrimo objektas – kibernetinio persekiojimo sąvoka, šios nusikalstamos veikos subjektas bei nukentėjęs nuo persekiojamojo elgesio asmuo, teisinio reagavimo galimybės. Rengiant šį darbą, buvo naudojami dokumentų analizės, indukcinio pažinimo, teismų praktikos analizės ir lyginamasis tyrimo metodai.

1. Persekiojimas ir kibernetinis persekiojimas: ar egzistuoja aiški riba?

Persekiojimas – itin plati sąvoka. Persekiojimu gali būti laikomas ne tik nuolatinis aukos gąsdinimas, grasinimas su ja susidoroti, bet ir daugkartinis nepageidaujamų laiškų, elektroninio pašto ir kitokių žinučių siuntimas, aukos sekiojimas, buvimas šalia jos darbo, gyvenamosios ar poilsio vietos ir pan. (Čėsniėnė, Čėsna, 2006). Esminiai persekiojimo požymiai – į asmenį nukreiptas pasikartojantis, nepageidaujamas elgesys, keliantis įtampą ir (arba) baimę. Savo įkyriu elgesiu kaltininkas gali įbauginti auką, priversti ją pakeisti savo įpročius ar planus, išgyventi nuolatinį stresą ar baimę bei sukelti sunkias psichines kančias (Michailovič, 2018). 2011 m. Europos Tarybos konvencijoje dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (toliau – Stambulo konvencija (2011)) 34 straipsnyje persekiojimas apibrėžiamas kaip „tyčinis pasikartojantis kitam asmeniui grėsmę keliantis elgesys, dėl kurio šis asmuo jaučiasi nesaugus.“

Globalizacijos sąlygomis, persekiojimas vis dažniau persikelia ir į elektroninę erdvę. Kibernetinis persekiojimas suprantamas kaip elektroninėje erdvėje vykstantis pasikartojantis, nuolatinis priekabiavimas, įžeidinėjimas, kuriuo siekiama įbauginti auką, sukelti jai įtampą (Maple *et al.*, 2012; Marcum *et al.*, 2017; Nobles *et al.*, 2014).

1.1. Nusikalstamos veikos kibernetinis pobūdis ir jo reikšmė

Svarstant apie kibernetinio persekiojimo specifiką, gali kilti klausimas, kodėl verta kalbėti apie kibernetinį persekiojimą kaip apie atskirą fenomeną, išskiriant jį iš tradiciniu fiziniu būdu veikiančio persekiojimo reiškiniu. Juk anot P. Grabosky, kibernetiniai nusikaltimai tėra tiesiog seni nusikaltimai padaryti naujais būdais: „virtualus nusikalstamumas – tik senas vynas naujuose buteliuose“. Autorius pažymi, jog kibernetinius nusikaltimus nuo vadinamųjų „tradicinių“ skiria tik įrankis: vietoj ginklo – naudojamas kompiuteris (Grabosky, 2001). Tačiau šiuolaikiniame technologijų pasaulyje būtina kalbėti ir apie kibernetinėje erdvėje įvykdytus nusikaltimus, jų ypatybes. N. Kshetri kritikuoja P. Grabosky ir siaurina kibernetinėms nusikalstamosioms veikoms priskiriamų veikų ratą pastebėdama, jog „kibernetiniai nusikaltimai – nusikalstamos veikos, kuriose kompiuteriai ar kompiuterių tinklai yra pagrindinė, principinė priemonė padarant pažeidimą“ (Kshetri, cituota pagal Clough, 2010).

Kibernetinių nusikaltimų atveju elektroninė erdvė nėra tik nusikaltimo įrankis (ar vienas iš jų), kaip teigė P. Grabosky, tačiau tai ir vienas iš baudžiamojo įstatymo saugomų gėrių, į kuriuos kėsinamasi. R. Marcinauskaitės teigimu, elektroninėje erdvėje atliktų nusikaltimų atveju kėsinamasi ir į papildomą baudžiamojo įstatymo saugomą vertybę – elektroninės erdvės saugumą. Taigi, kibernetinių nusikaltimų atveju kalbame ne tik apie tradicinius nusikaltimus, atliktus pasitelkus modernias technologijas, tačiau ir apie atskirą teisinį gėrį į kurį kėsinamasi bei ypatumus, su kuriais susiduria kibernetinių nusikaltimų aukos bei tyrėjai (Marcinauskaitė, 2011).

Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog ne bet koks elektroninio prietaiso naudojimas lemia nusikalstamos veikos kibernetinį pobūdį. Ši priemonė turi būti pagrindinė, esminė padarant teisės pažeidimą, turi būti pasikėsinama į elektroninės erdvės saugumą. Todėl, pavyzdžiui, jei asmuo persekiojamas jį stebint elektroniniais žiūronais, tai dar nereiškia, jog persekiojimą laikysime kibernetiniu, nors ši veika atlikta pasinaudojant elektroniniu prietaisu. Analizuojamu atveju veika nepriklauso nuo elektroninės erdvės, nesikėsinama į jos saugumą, tad negali būti pripažįstama kibernetiniu nusikaltimu ir turėtų būti laikoma „įprastu“ persekiojimu.

Nusikaltimo kibernetinis pobūdis lemia tai, jog neišvengiamai susiduriama su naujais iššūkiais, tokiais kaip sunkumai tiriant kibernetines nusikalstamas veikas (atsižvelgiant į jų „beribiškumą“), ne visada tinkamai pritaikomas egzistuojantis teisinis reagavimas, sunkumai nustatant persekiojamojo buvimo vietą. Galimos situacijos, kuomet persekiojotojas veikia kitoje jurisdikcijoje, nei jo persekiojama auka. Pastebėta, jog teisėsaugos pareigūnai yra mažiau linkę vykdyti baudžiamąjį persekiojimą už kibernetinio persekiojimo nusikaltimus tais atvejais, kai asmenį reikia areštuoti ir tai reikalauja pažeidėjo ekstradicijos iš kitos jurisdikcijos (Wei-Jun, 2020).

Be to, anonimiškumas, būdingas veikiant elektroninėje erdvėje, neretai ir paskatina imtis nusikalstamos veikos. „Nusiasmėnimo“ fenomenas leidžia pažeidėjams jaustis drąsiau, nevaržomai išreikšti savo jausmus, emocijas. Todėl kartais tokio persekiojimo keliama grėsmė gali būti nepagrįsta (arba perdėta) – auka ir persekiotojas galimai niekada ir (gyvai) nesutiks. Tačiau egzistuoja pavojus, jog nebus pakankamai įvertinta grėsmė dėl sukurtos atstumo iliuzijos ir aukos nebus tinkamai apsaugotos nuo potencialios fizinės žalos (Kirwan, Power, 2013).

2001 m. Europos Tarybos Konvenciją dėl elektroninių nusikaltimų (dar vadina- mąją Budapešto konvenciją (toliau – Budapešto konvencija (2001)), Valstybės žinios, 2004) pasirašiusios valstybės įsipareigoja pripažinti kriminaliniais nusikaltimais Kon- vencijoje numatytas veikas, atliktas elektroninėje erdvėje. Tarp šių veikų – ir klaidingų duomenų apie asmenį platinimas, rinkimas, ir nustatyti juridinių asmenų atsakomybę. Šiuo įpareigojimu tarptautinė valstybių bendrija siekia, kad valstybės, nustatydamos sunkiausią atsakomybės formą už atskirus elektroninius nusikaltimus, efektyviai ko- votų su modernių technologijų pagalba daromais nusikaltimais. Konvencija taip pat įpareigoja susitariančias šalis teikti viena kitai visokeriopą pagalbą tiriant ar nagrinė- jant baudžiamąsias bylas dėl elektroninių nusikaltimų. Konvencijos projektą parengė Europos Taryba kartu su JAV, Kanada, Japonija ir kitomis valstybėmis, kurios nėra šios organizacijos narės. Lietuva Konvenciją pasirašė 2003 m. birželio 23 d., o 2004 m. kovo 18 d. Lietuvos Respublikos Seimas Konvenciją ratifikavo. Konvencija Lietuvoje įsigaliojo 2004 m. liepos 1 d.

1.2. Tradicinio persekiojimo ir kibernetinio persekiojimo atribojimas

Kibernetinio ir tradicinio, t. y. fiziniu būdu vykstančio, persekiojimų atribojimas yra tik sąlyginis. Neapibrėžtumą, visų pirma, lemia tai, jog skirtingi autoriai nevienodai aiškina persekiojimo požymius (kurie bendri ir „tradiciniam“, ir kibernetiniam per- sekiojimui). Pavyzdžiui, vieni persekiojimu laiko ir tuos atvejus, kai nepageidaujami veiksmai pasikartoja 1-2 kartus (pvz. Dekeseredy *et al.*, 2019), o kiti tik tuomet, kai nepageidaujami veiksmai pakartojami bent 10 kartų (pvz., Sheridan and Grant, 2007; Wilson *et al.*, 2020).

Nesutariama ne tik dėl „tradicinio“ persekiojimo požymių, tačiau ir dėl kibernetinio persekiojimo apibrėžimo. Pavyzdžiui, P. Bocij ir L. McFarlane savo studijose apibendri- na, jog „kibernetinis persekiojimas – visuma veiksmų, kuriais asmuo siekia įbauginti auką, naudodamasis informacinėmis bei komunikacijos technologijomis. Tai apima tokias formas kaip grasinimų siuntimas, nepagrįsti kaltinimai, tapatybės vagystė, žala duomenims ar informacijai, kompiuterio stebėjimas (angl. *monitoring*), nepilnamečių asmenų lenkimas tenkinti kaltininkų seksualinius poreikius bei bet kokia kita agresijos forma.“ (Bocij, McFarlane, 2003). Kita vertus, pavyzdžiui, anot E. Ogilvie, kibernetinis

persekiojimas nėra savarankiška nusikalstama veika, o konkrečios nusikalstamos veikos atlikimo būdas, kuriuo pažeidėjas siekia savo tikslų (Ogilvie, 2000).

Iš psichologinės perspektyvos į persekiojimo ir kibernetinio persekiojimo fenomenų sandūrą pabandė pažvelgti Lesterio universiteto Jungtinėje Karalystėje mokslininkai L.P. Sheridan bei T. Grant. Jie atliko tyrimą, kuriame dalyvavo persekiojamą (tiek kibernetinį, tiek paprastai paplitusį) patyrusios aukos. Tyrimo metu siekta išsiaiškinti, ar kibernetinis persekiojimas iš esmės skiriasi nuo „tradicinio“, ar tai tiesiog nauja pastarojo forma. Studijos metu pastebėta, jog šie du nusikaltimai turi savyje daugiau bendro, nei skirtingo, tačiau yra keletas skirtumų: „tradicinis“ persekiojimas buvo labiau susijęs su pokyčiais profesiniame gyvenime, tuo tarpu kibernetinis persekiojimas – su pokyčiais asmeniniame gyvenime. Pastebėta ir tai, jog teisėsaugos institucijos rimčiau vertino nusikaltimus kibernetinėje erdvėje, dažniau ėmėsi juos tirti. Tai siejama su tuo, jog neprofesionalūs kibernetiniai nusikaltėliai neretai palieka gana akivaizdžius savo nusikalstamos veikos įrodymus bei yra nesunkiai identifikuojami (Sheridan, Grant, 2007).

Kibernetinis persekiojimas taip pat gali būti apibrėžtas išskiriant jam būdingas elgesio išraiškas ir taip atribojant jį nuo „tradicinio“ persekiojimo. Dažniausiai kibernetiniu persekiojimu pripažįstami šie veiksmai (Kirwan, Power, 2013):

- 1) įkyrus, pakartotinis nepageidaujamų žinučių siuntimas elektroninėmis priemonėmis, neretai sietinas ir su grasinimais, jog kibernetinis persekiojimas persikels į fizinį pasaulį,
- 2) privачios informacijos pavišinimas elektroninėje erdvėje, sukeliant aukai gėdos jausmą, moralinę ar net finansinę žalą,
- 3) melagingos informacijos skleidimas elektroninio ryšio priemonėmis,
- 4) elektroninėse duomenų sistemose esančios informacijos apie auką rinkimas (tarkime, adreso, finansinių duomenų susižinojimas),
- 5) neapykantos kibernetinėje erdvėje kurstymas aukos atžvilgiu,
- 6) įsilaužimas į aukos kompiuterį, duomenų bazę.

Žinoma, šis sąrašas nėra baigtinis. Taip pat diskutuotina, ar iš tikrųjų visos šios veikos gali būti laikomos persekiojimu, nes dauguma jų savaime sudaro atskirą nusikalstamą veiką ir persekiojimo pobūdį joms suteikia tik atskiri požymiai: tęstinumas, įkyrumas, nepageidaujamumas, siekiamas tikslas. Be to, kaip minėta, nėra aiškios ribos tarp „tradicinio“ ir kibernetinio persekiojimo, tad dalis paminėtų elgesio variantų galėtų pagrįstai būti laikomais tiek kibernetiniu persekiojimu, tiek įprastu persekiojimu, pasitelkus elektroninius prietaisus.

Kartais kibernetiniam persekiojimui priskiriami net ir „netiesioginiai veiksmai“, tarp jų – viešos informacijos rinkimas informacinių technologijų pagalba, siekiant vėliau ją panaudoti fiziškai persekiojant asmenį (pvz. stebint pasižymėjimus (angl. *check-ins*) socialiniuose tinkluose ir tuomet pagal juos fiziškai persekiojant žmogų). Taip pat dalis autorių prie kibernetinio persekiojimo veiksmų priskiria ir sekimą, naudojant GPS įrangą, tapatybės vagystę (Wilson *et al*, 2020).

2. Kibernetinio persekiojimo viktimizacijos ypatumai

Kibernetinių nusikalstamų veikų identifikavimui ir jų atskyrimui nuo kitų panašaus pobūdžio bei pavojingumo nusikalstamų veikų didelę įtaką turi tam tikri pažeidėjų ir nukentėjusiųjų bruožai. Ypač svarbu išskirti nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiųjų ir persekiotojų bruožus, norint atpažinti kibernetinį persekiojimą, ieškant efektyvių būdų, sudarančių galimybę užkirsti kelią tokių nusikalstamų veikų padarymui, bei siekiant suteikti būtiną pagalbą jų aukoms.

2.1. Aukos ir kibernetinio persekiotojo portretai

Didžiausia problema, su kuria susiduria teisėsaugos institucijų atstovai ir kriminologai yra ta, kad labai sunku identifikuoti kibernetinį persekiojimą kaip nusikalstamą veiką ir atskirti, kuomet ypač aktyvus dėmesys kitam žmogui peržengia ribas ir tampa tokiu įkyriu, jog jis galėtų tapti nusikaltimu. Neretai kibernetinio persekiojimo aukos net nežino, kad yra sekamos. Tai lemia platus informacijos pasiekiamumas internete, persekiotojo anonimiškumas. Persekiotojams labai lengva susirasti auką, likti nepastebėtais ir neatsakyti už savo padarytus veiksmus. Net ir vidutiniam interneto vartotojui nėra sunku nusišėpti savo tapatybę, per kelias sekundes pakeisti ar ištrinti visus duomenis, taip panaikinant bet kokius įrodymus, susijusius su tapatybės internete identifikavimu.

Analizuojant kibernetinio persekiojimo esmę minėta, kad kibernetinis persekiojimas pasireiškia skirtingais veiksmais. Kai kurie veiksmai iš pažiūros – perdėto susidomėjimo asmeniu pasekmė, siekiant sužinoti kuo daugiau informacijos apie jį, atkreipti to asmens dėmesį, o kiti – tyčinis asmeninio gyvenimo pažeidimas, kėsಿನimasis į garbę ir orumą, kartais netgi gyvybę. Dažnai tik atsiradus sunkiems padariniams – sunkiam sveikatos sutrikdymui ar net gyvybės atėmimui, į prieš tai buvusį aukos persekiojimą imama žiūrėti rimtai. Yra nemažai pasauliniu mastu paplitusių atvejų, kai jauni žmonės, dažniausiai moksleiviai, studentai, kurie yra paveikti kibernetinio persekiojimo padarinių, nusižudo. Pavyzdžiui, Kanadoje penkiolikmetė mergina nusižudė po to, kai buvo išplatintos jos nuogo kūno nuotraukos, jai buvo nuolatos grasinama, keliamas psichologinis smurtas (BBC news, 2017).

Kibernetinių nusikaltimų tyrinėtojai G. Kirwan ir A. Power susistemino skirtingų mokslininkų pastebėjimus ir išskyrė persekiotojams būdingus tam tikrus elgesio bruožus (Kirwan, Power, 2013). Atsižvelgdamos į tyrėjų išskirtus bruožus galėtume suskirstyti persekiotojus į dvi kategorijas pagal jų asmenybės būdą:

- 1) Pirmoji persekiotojų kategorija apimtų tuos, kurie siekia savo auką įbauginti ir neslėpdami tai daro. Šiai kategorijai būdingi atviri grasinimai žinutėmis, neretai jie gali apimti ir trečiuosius asmenis, grasinama ne tik aukai, bet ir aukos arti-

miesiems, taip pat šiai kategorijai būdingas asmeninių duomenų nutekimas ir išplatimas internetinėje erdvėje - tai gali būti melagingi pranešimai, seksualinio pobūdžio skelbimai, tam tikruose forumuose nurodant persekiojamo asmens telefono numerį ar namų adresą, kuriais siekiama apšmeižti auką, suteršti jos reputaciją. Persekiojotai taip elgiasi iš keršto, pavydo (dažniausiai tai persekiojimas artimoje aplinkoje, buvę partneriai arba kai asmuo asmeniškai pažįsta auką, pvz., kai santykiai jau iširo).

- 2) Antroji persekiojotų kategorija – tai asmenys, kurie yra susižavėję savo auka ir renka informaciją, norėdami ją pažinti: domisi asmeniniu gyvenimu, seka kiekvieną žingsnį, dažnai siunčia dovanas savo aukai ir bando neva atsitiktinai susitikti su savo „dievaičiu“. Tokie persekiojotai dažniausiai nori atkreipti aukos dėmesį, jie nesiekia pakenkti savo aukai arba nesuvokdami tą daro. Šiai kategorijai galima priskirti įkyrius gerbėjus – tai persekiojotai, kurie persekioja įžymius žmones (roko ar kino žvaigždes ir pan.).

Atlikta nemažai tyrimų, siekiant nustatyti, kas yra būdinga kibernetiniams persekiojotams ir jų aukoms. Tyrimų duomenimis, kaltininkai apskritai gali turėti sunkių emocinių sutrikimų, yra linkę patirti ar kada nors patyrę depresijos požymių, asmenybės sutrikimų, jiems būdingos dažnos nuotaikų kaitos, neretai yra priklausomi nuo psichotropinių ar sveigųjų medžiagų, gali turėti pykčio ar pavydo sutrikimų (Fansher and Randa, 2019; Pereira and Matos, 2016). Dažniausiai tai asmenys, kurie turi labai skurdų emocinį ryšį su savo tėvais, neretai tai tėvų smurto, neprižiūrėjimo pasekmė (Douglas and Dutton, 2001). Alexy *et al.* (2005) savo tyrimuose taip pat yra pastebėjęs, kad persekiojotai dažnai patys prisiima aukos vaidmenį ir grasina nusižudysiantys. Taip jie manipuliudami siekia emociškai paveikti auką tam, kad pastaroji elgtųsi norimu būdu. N. Al Mutawa *et al.*, pasitelkę elgesio įrodymų analizę (angl. *Behavioural Evidence Analysis*), nustatė, kad netgi 80 proc. kibernetinių persekiojotų yra vyrai. Dauguma jų ištirtų atvejų metu „60 proc. moterų buvo persekiojamos vyrų ir 20 proc. atvejų vyrai persekiojo tos pačios lyties asmenis“ (N. Al Mutawa *et al.*, 2016).

Remiantis Europos Sąjungos (ES) pagrindinių žmogaus teisių agentūros (FRA) atliktu tyrimu, 18 proc. moterų yra patyrusios kibernetinį persekiojimą. Reikia pastebėti, kad daugelis atvejų net nepatenka į teisėsaugos institucijų akiratį, todėl duomenys realiaame gyvenime skiriasi. Nemažai tyrimų rodo, kad aukos dažniausiai yra jaunos moterys, tačiau vis dažniau pasitaiko ir vyrų, persekiojamų moterų (Hutton, Haantz, 2003; Dreßing *et al.*, 2014). Organizacijos, kovojančios su internetiniu priekabiavimu (angl. *Working to Halt Online Abuse* (toliau - WHOA)), 2013 metų atliktais tyrimais nustatyta, kad net 38 proc. aukų yra jauno – 18-30 metų amžiaus, o 52 proc. visų aukų yra vienišos. Reys *et al.* (2018) atliktais tyrimais iš didžiausiuose universitetuose apklaustų 1987 studentų, 3,4 proc. buvo kibernetinio persekiojimo aukomis per pastaruosius metus (Reyns, Fisher, Randa, 2018 cituota pagal Fissel, 2019).

Dažnai persekiojimo aukoms pasireiškia neigiami emociniai padariniai, net jei jos niekada nebuvo sutikusios savo persekiotojo. Tai lemia nuolatinis stresas dėl savo grovės. Net 41,6 proc. aukų vengia kreiptis į teisėsaugos institucijas, nes „bijo tolimesnės įvykių raidos, aplinkinių pašaipų ir kaltinimo dėl joms įvykusių įvykių“ (Haider M. al-Khateeb *et al.*, 2017). Persekiojimo aukos įprastai jaučia baimę, kad yra sekamos, arba kad gali nutikti kažkas blogo joms ar jų artimiesiems. Kai kurie nukentėjusieji netgi ima kaltinti save ir nerimauja, kai jų persekiotojas nusizudo ar kitaip save pradeda žaloti. WHOA organizacijos duomenimis, dažnai emocinės pasekmės pasireiškia nuolatinio stresu, baimė, paranoja, tai gali peraugti į depresiją ar potrauminio streso sindromą (WHOA, 2012). Melagingos informacijos paskleidimas socialiniuose tinkluose, forumuose, nuolatinis elektroninių laiškų, žinučių siuntimas gali asmenį paveikti labiau nei įprasti persekiojimo veiksmai. Tokia pasidalinta klaidinga informacija gali pasiekti labai didelę žmonių auditoriją ilgą laiką, kadangi net ir ištrynus informaciją, ji kurį laiką lieka „debesies“ duomenų saugyklose (van der Aa, S., 2011). Tyrimų duomenimis, pasekmės aukoms gali būti labai skausmingos ir tęstis nuo kelių mėnesių iki kelerių metų, dažnai prireikia specialios kompleksinės pagalbos. Padariniai persekiojimą patyrusiems asmenims pasireiškia ne vien tik psichologiškai, bet ir fiziologiškai, pvz., gali sutrikti miego ritmas, atsirasti valgymo sutrikimų. Taip pat nukentėjusieji dėl kibernetinio persekiojimo gali patirti ir materialinių nuostolių (sugadintas turtas, ryšio operatorių, namų spynų keitimas ir pan.) (Kaur. P, *et al.* 2021).

2.2. Kibernetinio persekiotojo ir aukos interakcija

Remiantis mokslinių tyrimų duomenimis, yra skiriami du ryšiai, kurie sieja kibernetinį persekiotoją su savo auka. Šis ryšys yra susijęs su prieš tai mūsų išskirtomis persekiotojų kategorijomis:

- 1) Tai gali būti asmeninis ryšys, kai persekiotojas pažįsta auką asmeniškai, yra su ja susidūręs, bendravęs kiek artimiau, nei traukinyje susitikę pakeleiviai. Dažniausiai tai susiję su romantiniais santykiais: arba tai jau pasibaigę jūdvių (aukos ir pažeidėjo) santykiai, arba persekiotojas jaučia simpatiją savo aukai (Dimond *et al.*, 2011; Joseph, 2003; McEwan *et al.*, 2009; Fissel, 2019). Kitaip tariant, tai – intymūs partneriai arba praeityje buvę intymūs partneriai. Statistikos duomenimis net 47 proc. kibernetinio persekiojimo atvejų yra susiję su buvusių partnerių persekiojimu (WHOA, 2013). Tai - nelaimingų santykių pasekmė, kai vienas iš partnerių negali susitaikyti su mintimi, kad jie jau nebekartu ir tokiais veiksmais bando arba susigrąžinti savo antrąją pusę, arba jai atkeršyti. Persekiojama dažnai ir dėl jaučiamos simpatijos, neturėjus su auka intymiesnio ryšio. Šiuo atveju motyvai panašūs: arba noras sukurti santykius, arba kerštas, kad negali būti kartu. Dažniausiai toks kerštas ir kyla dėl artimų santykių nebuvimo, atstūmimo.

- 2) Kita (kibernetinio) persekiotojo ir jo aukos tarpusavio ryšio kategorija – nepažįstamieji. Tokie persekiojimo atvejai pasitaiko rečiau. Dažniausiai šiai kategorijai priskiriami įkyrūs garsenybių gerbėjai. Jie simpatizuoja įžymybėms, bando prieiti, pelnyti jų palankumą. Tokiems persekiotojams lengviau rasti prieigą prie savo aukų, kadangi šios – vieši asmenys. Taip pat šiai kategorijai galima priskirti ir teisės saugos pareigūnus, kurie yra persekiojami jų sulaikytų asmenų. Tačiau pasitaiko atvejų, kai yra persekiojami ir nevieši asmenys, kurie nėra tiesiogiai tarpusavyje susiję. Puikus to pavyzdys būtų – JAV New Casle valstijos byla: būsimas teisės studentas Ho Ka Terence Yung 2014 metais bandė įstoti į teisės mokyklą, tačiau nesėkmingai. Galiausiai jis įstojo į kitą teisės mokyklą, kurioje studijuoti nenorėjo. Tuomet iš pykčio, kad nepavyko įstoti į norimą koledžą, jis pradėjo persekioti jį testavusį asmenį, dėl kurio Yung manė, kad neįstojo. Persekiotojas universiteto atstovo vardu internete platino žiaurius, rasistinius pranešimus, apsimetęs kitos lyties asmeniu parašė atsiliepiamą į mokyklos tinklą, kaltindamas auką seksualiniu priekabiavimu interviu metu, talpino pranešimus, kad auka seksualiai išnaudoja vaikus, taip pat pornografiniuose tinklapiuose talpino reklamas, nurodydamas savo persekiojamo žmogaus duomenis, namų adresą bei telefono numerį. Dėl to universiteto atstovui nuolat skambindavo nepažįstami asmenis, atvykdavo į jo namus. Persekiojimas tęsėsi 18 mėnesių, tai sukėlė labai didelę emocinę traumą persekiojamam žmogui ir jo šeimai, nes jie jautė nuolatinę įtampą dėl bet kokio telefono ar durų skambučio. Šis pavyzdys iliustruoja, kad šiai kategorijai yra būdingas kerštas, tačiau pats kerštas dažniausiai kyla ne iš romantinių jausmų persekiojamajam žmogui, gretinant su pirmąja kategorija, o iš pažeidėjo pavydo aukai dėl tam tikrų pasiekimų, sėkmės ar net nusivylimų savo asmeninio gyvenimo nesėkmėmis.

Apibendrinant aukos ir kibernetinio persekiotojo ryšį, galima daryti išvadą, kad tiek asmeniniais santykiais susijusios aukos ir persekiotojai, tiek visai nepažįstamų žmonių ryšio motyvai iš dalies persidengia. Tačiau pirmajai kategorijai būdingas motyvas, dėl ko persekiojamas žmogus, yra noras būti kartu. Ir nors nepažįstamųjų kategorijoje kartais pasireiškia pažeidėjo noras suartėti su auka, bet pagrindinis motyvas – kerštas. Bet kuriuo atveju, su kibernetiniu persekiojimu susidūrę žmonės (ir jų artimieji) patiria žalingas pasekmes.

3. Teisinio reagavimo galimybės

3.1. Užsienio valstybių praktikos apžvalga

Norint suprasti teisinio reagavimo į kibernetinį persekiojimą galimybes Lietuvoje, pirmiausia reikėtų išanalizuoti užsienio valstybių praktiką. Visų pasaulio valstybių, kuriose viena ar kita forma kibernetinis persekiojimas yra kriminalizuotas, aptarimas

šiam straipsnyje būtų sudėtingas, todėl čia apžvelgiamos tik kai kurių valstybių (JAV, Jungtinės Karalystės bei Indijos ir Pakistano) patirtys. Kai kurios straipsnyje aptariamos valstybės (pavyzdžiui, JAV) yra laikomos atsakomybės už kibernetinį persekiojimą pradininkėmis, nubrėžusiomis teisinio reglamentavimo vektorius kitoms pasaulio valstybėms. Tuo metu kitose valstybėse ieškoma būdų, kaip sustabdyti tokių veikų plitimą. Dažnai valstybės neturi įtvirtinusių specialios kibernetinio persekiojimo normos ir teisinius santykius, susijusius su kibernetiniu persekiojimu, reguliuoja bendro pobūdžio normomis, numatančiomis teisinę atsakomybę už grasinimus, asmeninių duomenų naudojimą, platinimą bei kitas nusikalstamas veikas.

3.1.1. Teisinis reguliavimas Jungtinėse Amerikos Valstijose

Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV) yra viena iš pirmųjų valstybių, kuri kriminalizavo bendro pobūdžio persekiojimą (1990). Tačiau kibernetinio persekiojimo kriminalizavimo poreikį sąlygojo 1999 metų Kalifornijos¹ įvykis, kuomet vyrui, kuris platino melagingus pranešimus internete, nurodydamas aukos, kuri tariamai pageidavo būti išžaginta, duomenis (telefono numerį ir namų adresą), buvo paskirta šešerių metų laisvės atėmimo bausmė. Toks teismo suformuotas precedentas lėmė persekiojimo kriminalizavimo tendencijos paplitimą ne tik JAV, bet ir kitose pasaulio valstybėse (Kanada, Australija, Naujoji Zelandija, Japonija, kai kurios Europos valstybės) (S. van der Aa, 2011).

Kadangi kibernetinis persekiojimas JAV nėra federalinis nusikaltimas, kiekviena valstija turi galimybę savarankiškai nusistatyti baudžiamąją atsakomybę už veikas, kurios pripažįstamos kibernetiniu persekiojimu. 2017 m. duomenimis, 8 iš 50 JAV valstijų yra įtvirtinusių teisinę atsakomybę už kibernetinį persekiojimą (Stalking Resource Center, 2017). Pabrėžtina, kad JAV išskiriamos dvi sąvokos: kibernetinis persekiojimas ir kibernetinės patyčios (angl. *cyberbullying*) ir taiko skirtingus teisinius metodus. Kibernetinių patyčių sąvoka susijusi su nepilnamečių veikla internete, o jeigu veika daro suaugusieji - vartojamas „kibernetinio persekiojimo“ terminas.

XX a. pabaigoje, po eilės garsenybių susidūrimo su persekiojimu elektroninėje erdvėje ir ne tik, JAV įstatymo leidėjo dėmesys nukrypo į netinkamą kibernetinių patyčių ir elektroninio persekiojimo problemą: nors įstatymai apėmė persekiojimą, neteisėtą kompiuterinių išteklių naudojimą, tačiau reikėjo konkretesnio reguliavimo. 1990 m. Federalinė vyriausybė, o taip pat ir 50 JAV valstijų priėmė įstatymų projektus susijusius

¹ Remiantis Modena tyrimo duomenimis, JAV valstija Kalifornija nebuvo pirmoji, kuri kriminalizavo persekiojimą 1990 metais, Danija jau buvo tai kriminalizavusi 1933 metais (Modena Group on Stalking, Protecting women from the new crime of stalking: A comparison of legislative approaches within the European Union. Final report (University of Modena and Reggio Emilia for the European Commission, 2007), p. 79). Tačiau Kalifornijos atvejis paskatino tarptautinį susidomėjimą ir šio nusikaltimo kriminalizavimą tarptautiniu lygiu, todėl tai laikoma persekiojimo kriminalizavimo pradžia.

su persekiojimo kriminalizavimu (Spitzberg & Hoobler, 2002). Kaip jau buvo minėta, pirmasis teismo precedentas susijęs su kibernetiniu persekiojimu buvo suformuotas Kalifornijos valstijos teismo 1999 metais. Šiuo konkrečiu atveju pirmą kartą buvo pritaikytas 1990 metų įstatymas dėl kompiuterinių užpuolimų ir grasinimų. Galiausiai, Kalifornijos baudžiamojo kodekso 646.9 straipsnyje buvo įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už persekiojimą: „asmuo, kuris tyčia, piktybiškai ir sistemingai seka arba tyčia ir piktybiškai priekabiauja prie kito asmens ir kuris kelia patikimą grėsmę baimintis dėl jo ar artimos šeimos saugumo, baudžiamas už persekiojimą, už kurį skiriama bausmė – laisvės atėmimas apygardos kalėjime ne daugiau kaip vieneriems metams arba (ir) ne didesnė kaip tūkstančio dolerių (1 000 USD) bauda arba laisvės atėmimas valstybiniame kalėjime“ (California Penal code, 2020).

Kalifornija – viena iš nedaugelio valstybių, kurioje įtvirtintas persekiojimas ir civiliniame kodekse. Taip pat Kalifornijos civilinio kodekso 1708.7 straipsnyje nurodomi pagrindai, kuriais remdamasis asmuo gali paduoti savo persekiotoją ir jo bendrininkus į teismą dėl žalos atlyginimo už kibernetinį persekiojimą. Iš kitų JAV valstijų galima būtų išskirti Teksaso valstiją, kadangi ji yra pirmoji ir vienintelė, kuri kibernetinio persekiojimo sąvoką yra 2001 metais įtvirtinusi atskirame Elektroninės komunikacijos teisės akte (angl. *The Electronic Communications Act*), kuriuo aiškiai uždraustas internetinis persekiojimas, priekabiavimas internete ir kitos piktnaudžiavimo internetu formos. Teksaso valstijoje tokie nusikaltimai yra laikomi sunkiais, kurie yra įvardinami kaip psichinės prievartos forma.

3.1.2. Teisinio reagavimo į kibernetinį persekiojimą Europoje ypatumai

Viena iš pirmųjų šalių, kuri pradėjo kriminalizuoti elektroninius nusikaltimus Europoje yra Didžioji Britanija. 1988 metais buvo priimtas atskiras teisės aktas, ribojantis piktavališką elektroninę komunikaciją (angl. *Malicious Communications Act*), kuriame buvo apibrėžtas iki tol niekur neįtvirtintas naujas teisės pažeidimas: nepadorių, įžeidžiančių ar grasinančių elektroninių pranešimų ar kitokių elektroninių žinučių siuntimas kitam asmeniui. Vėliau, 1997 metais Didžioji Britanija reglamentavo Apsaugos nuo persekiojimo teisės aktą (angl. *Protection from Harassment Act*), kuris pirmą kartą Europoje įtvirtino persekiojimą kaip nusikaltimą. Šiame akte kalbama ir apie persekiojimą pasitelkiant elektronines priemones, šnipinėjimą internetu.

Europoje esminę reikšmę kriminalizuojant persekiojimą turėjo Budapešto (2001) ir Stambulo (2011) konvencijos. Budapešto konvenciją (2001) ratifikavusios valstybės įsipareigojo kriminalizuoti nusikaltimus, daromus elektroninėje erdvėje. Konvencijoje elektroninis persekiojimas nėra įvardijamas, tačiau 2003 m. Strasbūre buvo pasirašytas minėtos konvencijos Papildomas protokololas dėl rasistinio ir ksenofobinio pobūdžio veikų, padarytų naudojantis kompiuterinėmis sistemomis, kriminalizavimo. Protokole

numatyta, kad bet koks veiksmas elektroninėje erdvėje (vaizdas, žinutė ar kt.) naudojantis kompiuterine sistema, propaguojantis, skatinantis arba kurstantis neapykantą, diskriminavimą ar smurtą, nukreiptą prieš asmenį arba asmenų grupę dėl rasės, odos spalvos, kilmės arba tautinės ar etninės kilmės, taip pat religijos, yra kibernetinis nusikaltimas už kurį turi būti taikoma baudžiamoji atsakomybė. Šie požymiai atspindi kibernetinio persekiojimo veikos vienus iš elementų, tačiau reikia pabrėžti, kad asmens kibernetinis persekiojimas kaip atskiras kibernetinis nusikaltimas šioje konvencijoje nėra įtvirtintas, todėl kibernetinio persekiojimo kriminalizavimas šį Papildomą protokolą ratifikavusių valstybių nėra įpareigojantis.

Stambulo konvencija (2011) įpareigoja jas ratifikavusias valstybes imtis sisteminių priemonių prieš moterų smurtą artimoje aplinkoje ir viešojoje erdvėje. Kai kurios Europos valstybės (pavyzdžiui, Vokietija), įgyvendindamos Stambulo konvencijos nuostatas, įsteigė teisininkų biurus, kurių specializacija yra susijusi išimtinai tik su įvairaus pobūdžio persekiojimu, taip pat ir kibernetiniu.

3.1.3. Teisinis reagavimas į kibernetinį persekiojimą besivystančiose šalyse

Kibernetinis persekiojimas kriminalizuojamas ir besivystančių šalių įstatymuose. Tarp tokių valstybių galima būtų paminėti Indiją ir Pakistaną, kurios apibrėžia kibernetinio persekiojimo sąvoką įstatymuose ir numato sankcijas už šį nusikaltimą. Indijos baudžiamajame kodekse prie asmens persekiojimo paminima, kad kai kurie persekiotojo veiksmai gali būti atlikti pasitelkus elektroninę erdvę. 2013 metais Indijos parlamentas priėmė Indijos baudžiamajo kodekso pataisą, kurioje įtvirtino kibernetinį persekiojimą, kaip vieną persekiojimo rūšių. Tačiau pažymėtina, kad už šį nusikaltimą yra baudžiami tik vyrai. Taip yra dėl to, kad dauguma Indijos įstatymų numato teises ir pareigas tik vyrams. Indijos baudžiamajo kodekso 354D. straipsnis „Persekiojimas“ (angl. *stalking*) numato, jog „bet kuris vyras, i) kuris nuolatos seka moterį ir įvairiais būdais kontaktuoja ar bent bando kontaktuoti su ja tam, kad užmegztų asmeninį ryšį, nepaisydamas to, jog minėta moteris aiškiai rodo savo abejingumą ir nenorą bendrauti arba ii) kuris aktyviai seka ir prižiūri (angl. *monitoring*) visą moters veiklą internete, elektroniniame pašte ar kitose elektroninės komunikacijos platformose <...> už pirmą kartą įvykdytą toki nusikaltimą gali būti baudžiamas laisvės atėmimu iki trejų metų, taip pat gali grėsti bauda, o už pakartotinę – gali būti baudžiamas laisvės atėmimu iki penkerių metų ir gali būti paskirta bauda.“ Šio straipsnio antroji dalis išskiria požymius, kurie būdingi kibernetiniam persekiojimui.

Pakistanas 2007 metais išleido elektroninių nusikaltimų prevencijos įstatymą (*Prevention of Electronic Crimes Ordinance, 2007*), kurio 13-ame straipsnyje yra uždraudžiamas kibernetinis persekiojimas, už kurį numatomas laisvės atėmimas iki 10 metų ir (arba) 10000 rupijų bauda.

Apibendrinant, didžiausia problema, reaguojant į kibernetinį persekiojimą, nėra teisinio reguliavimo trūkumas, nes valstybės randa būdų kaip kovoti su kibernetiniu persekiojimu. Tačiau, net jei yra teisinis atsakomybės reglamentavimas, didelė problema yra kibernetinio persekiojimo atpažinimas ir baudžiamųjų priemonių taikymo galimybės. Remiantis atliktais tyrimais, nors veika ir teisiškai pripažįstama kibernetiniu persekiojimu, ją sudėtinga įrodyti.

3.2. Teisinio reagavimo nacionalinės teisės priemonėmis galimybės

Fizinio asmens teisė į privataus gyvenimo neliečiamybę garantuojama Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (22 str.), Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje (7 str.), Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 2.23 straipsnyje.

CK 2.23 straipsnis reglamentuoja asmens teisę į privatų gyvenimą ir jo slaptumą. Šio straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad fizinio asmens privatus gyvenimas neliečiamas. 2-oje dalyje įvardijama, jog privataus gyvenimo pažeidimu laikomos ir tokios veikos kaip neteisėtas asmens stebėjimas, asmens telefoninių pokalbių, susirašinėjimo ar kitokios korespondencijos bei asmeninių užrašų ir informacijos konfidencialumo pažeidimas, duomenų apie asmens sveikatos būklę paskelbimas pažeidžiant įstatymų nustatytą tvarką bei kitokie neteisėti veiksmai. Taigi, kibernetinio persekiojimo atvejais yra pažeidžiama šiame CK straipsnyje įtvirtinta asmens teisė. Tokiu atveju, kaip įtvirtinta CK 2.23 straipsnio 4 dalyje, yra pagrindas pareikšti ieškinį dėl tokiais veiksmais padarytos turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo.

Šiuo metu Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) Specialiojoje dalyje nėra atskiro straipsnio, konkrečiai numatančio teisinę atsakomybę už būtent neteisėtą asmens persekiojimą, tiek įprastą, tiek kibernetinį. Remiantis 2017 m. tyrimo apie persekiojimo kriminalizavimo tendencijas Europos Sąjungoje duomenimis, persekiojimas yra kriminalizuotas daugumoje ES šalių – 21 valstybėje už šią veiką taikoma baudžiamoji atsakomybė (Van der Aa, 2018).

Dalis Europos valstybių kriminalizavo persekiojimą ratifikuodamos Stambulo konvenciją. Kartu svarbu paminėti, jog Stambulo konvencijos 78 straipsnio 3 dalis sutartį pasirašančioms valstybės numato teisę pareikšti išlygą dėl Konvencijos 34 straipsnio („Persekiojimas“) ir už persekiojimą numatyti nebaudžiamąsias sankcijas. Lietuvoje Stambulo konvencija, nors ir buvo pasirašyta 2013 metais, kol kas nėra ratifikuota. Jos ratifikavimas galimai padėtų žengti pirmuosius žingsnius sprendžiant teisinio reguliavimo neapibrėžtumo persekiojimo atvejais klausimą.

2019 m. liepos 25 d. trijų Seimo narių grupė pateikė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 167¹ straipsniu įstatymo projektą, kuriame siūloma įtvirtinti: „Tas, kas prieš aiškiai išreikštą žmogaus valią sistemingai persekiojo šį žmogų bandydamas susisiekti su juo tiesiogiai, per kitus asmenis, raštu ar elektroninių ryšių prie-

monėmis, padarė baudžiamąjį nusižengimą, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu.“ Pastebėtina, jog šio įstatymo projekte numatoma atsakomybė ir už kibernetinį persekiojimą. Projekto aiškinamajame rašte teigiama, jog „šiuo metu atsakomybė už persekiojimą, kaip veiką, pasižymincią aktyviu įkyrių kontaktu su persekiojamu asmeniu, kai persekiojamas asmuo yra išreiškęs valią neturėti kontakto su persekiotoju, nėra nustatyta.“

Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarimu nepritarė šiam projektui, argumentuodama, jog „kriminalizavus sistemingą siekį kontaktuoti su asmeniu prieš jo valią, neatsižvelgiant į siekiamo kontakto pobūdį ir tikslus, taip pat neįvertinant tokio kontakto sukeliamų padarinių, baudžiamoji atsakomybė iš esmės taptų neapibrėžta ir neadekvati veiksmų pavojingumui.“ Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovai pastebi, jog daugumoje užsienio valstybių, kuriose persekiojimas yra kriminalizuotas, jo sudėtis yra materialinė. Priimtame nutarime akcentuojama, jog persekiojimo kriminalizavimas galimai paneigtų baudžiamosios teisės kaip *ultima ratio* prigimtį, prieštarautų proporcingumo principui.

BK papildymo 167¹ straipsniu įstatymo projektas Seime svarstytas 2019 metų rugsėjo 19 d. posėdyje, kuriame bendru sutarimu nutarta pritari šiam projektui, pradėti jo svarstymo procedūrą bei paskirti Teisės ir teisėtvarkos bei Žmogaus teisių komitetus šiam projektui svarstyti. Įstatymo projektui pritarė Seimo Žmogaus teisių komitetas. Visgi dalis BK priežiūros komiteto prie Teisingumo ministerijos narių BK papildymo įstatymo projektui nepritarė arba pritarė tik iš dalies². 2020 metų balandžio 23 dieną turėjo įvykti įstatymo projekto svarstymas Teisės ir teisėtvarkos komitete, tačiau svarstymas neįvyko. Klausimas dėl BK papildymo 167¹ straipsniu 2020 m. rugsėjo 22 d. buvo įtrauktas į LR Seimo IX (rudens) sesijos darbų programą, tačiau išspręstas nebuvo.

² Pvz., Vilniaus miesto apylinkės teismo pirmininkas M. Kursevicius projektui nepritarė ir pastebėjo, jog „siūlomų projektu iš esmės sudaroma galimybė kriminalizuoti net ir neutralaus ar pozityvaus pobūdžio kontakto su kitu asmeniu paieškas“. Taip pat teisėjas siūlo įtraukti persekiojimą į BK XIX skyrių „Nusikaltimai, pavojingi žmogaus sveikatai ir gyvybei“, kadangi asmens psichinė sveikata ginama būtent pastarajame BK skyriuje numatytuose straipsniuose įtvirtintomis teisės normomis. Lietuvos apeliacinio teismo teisėjas dr. J. Namavičius projektui pritarė iš dalies argumentuodamas, jog baudžiamoji sankcija yra adresatui labiausiai apsunkinantis, bet iš nukentėjusiojo pozicijos nebūtinai pats efektyviausias būdas užkirsti kelią persekiojimui. Teisėjas atkreipė dėmesį, jog „esama tikimybės, kad siūlomas įstatymas taps simboliškai išraiškina, bet praktikoje „mirusia“ norma ir siūlo prieš papildant BK apsvarstyti alternatyvius kelius.“ Specialiųjų tyrimų tarnybos atstovė R. Kaziliūnaitė irgi akcentavo būtinybę svarstyti persekiojimo kriminalizavimu siekiamų tikslų siekimą civilinės ar administracinės teisės priemonėmis. Be to, pastebėjo, jog Žmogaus teisių komitetas, remdamasis tarptautine patirtimi, yra ne kartą pasisakęs už civilinio apsaugos ordierio institutą smurto artimoje aplinkoje atveju. BK pakeitimo projektui nepritarė ir Generalinio prokuroro pavaduotojas D. Karčinskas, pastebėjęs, jog „intensyvus persekiojimas, pasižymintis grasinimais ir bauginimais, t. y. pavojingiausias jo formos, BK jau yra kriminalizuotas“. Tokios pat pozicijos laikėsi ir Policijos departamento atstovai, kurių teigimu, „atskiras baudžiamoji įstatymo priėmimas dėl asmens persekiojimo laikytinas pertekliniu.“

Minėto BK pakeitimo priėmimas gali turėti lemiamą reikšmę baudimo už kibernetinio persekiojimo kontekste – tokio pobūdžio veika taptų atskira nusikalstama veika, įtvirtinta BK.

3.3. Lietuvos teismų praktikos ypatumai kibernetinio persekiojimo atvejais

Šiuo metu baudžiamoji atsakomybė kibernetinio persekiojimo atvejais taikoma tuomet, kai dalis kibernetinio persekiojimo veiksmų sudaro atskirą nusikalstamą veiką. Teismai, nagrinėdami bylas, kuriose sprendžiamas atsakomybės už kibernetinį persekiojimą klausimas, dažniausiai remiasi BK normomis, nustatančiomis atsakomybę už terorizavimą (BK 145 str.), šmeižimą (BK 154 str.), asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimą (BK XXIV skyrius).

3.3.1. Grasinimas nužudyti, sunkiai sutrikdyti sveikatą, terorizavimas (BK 145 str.)

2019 m. gruodžio 6 d. Kauno apygardos teismas apeliacine tvarka priėmė nuosprendį byloje Nr. 1A-224-813/2020. Šioje byloje teismas mini persekiojimo sąvoką. Remiantis nuosprendyje pateiktos informacijos analize, galima daryti išvadą, jog persekiojimą šiuo atveju galima pripažinti kibernetiniu, nes asmens persekiojimas pasireiškė intensyviu, įkyrių, pakartotinio pobūdžio nepageidaujamų žinučių siuntimu elektroninėmis priemonėmis, neretai grasinančio pobūdžio, melagingos informacijos sklaidimu elektroninėje erdvėje. Nuteistoji trims nukentėjusiesiems kelių mėnesių laikotarpiu išsiuntė tūkstančius SMS žinučių, šimtus elektroninių laiškų, kuriuose grasino fiziniu smurtu, šmeižė, įžeidinėjo, vadino necenzūriniais žodžiais. Taip pat nukentėjusiesiems nuteistoji skambino šimtus kartų. Kiti įmonės darbuotojai taip pat jautėsi įbauginti. Remiantis liudytojos parodymais, ji net skambino vyrui, kad ateitų pasitikti grįžtant iš darbo, nes bijojo eiti namo viena. Persekiojimas persikeldavo ir į fizinį pasaulį – nukentėjusieji buvo persekiojami ir viešose erdvėse, lankytasi prie jų darbovietės. Kauno apygardos teismas konstatavo, jog „nekyla jokių abejonių, kad nukentėjusieji patyrė psichologinį diskomfortą, nervinę įtampą, nerimą, baimę ir stresą, buvo trikdoma tiek darbinė jų veikla, tiek kenkiama asmeninio gyvenimo kokybei.“

Atkreiptinas dėmesys, kad anot BK papildymo 167¹ straipsniu įstatymo projekto autorių, tokiais atvejais kaip aptariamasis, nėra terorizavimo, numatyto Lietuvos BK 145 straipsnyje, sudėties ir baudžiamoji atsakomybė už persekiojimą negalėtų būti taikoma: „<...> vertinant, ar asmuo terorizavo, ar sistemingai baugino žmogų, reikalaujama itin didelio veikos intensyvumo, kadangi pagal Kodekso 145 straipsnio struktūrą ir sankciją matyti, kad tai turi būti dar pavojingesnė veika nei grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą.“

Šiuo atveju svarbu remtis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (- toliau LAT) išaiškinimais. LAT byloje Nr. 2K-347/2014 yra išaiškinęs, kad „BK 145 straipsnio 2 dalis apima tokius nusikalstamus veiksmus kaip žmogaus terorizavimas ir sisteminga psichine prievarta, kurią kaltininkas naudoja prieš nukentėjusįjį, dažniausiai siekdamas pastarąjį įbauginti. Sistemingas žmogaus bauginimas gali pasireikšti grasinimais nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą, kitais baimę, nerimą ar nesaugumo jausmą keliančiais veiksmais (pvz., besikartojančiais įžeidinėjimais, grasinimais kaip nors pakenkti, priekabavimu, atviru sekimu, gąsdinančiais naktiniais skambučiais, amoralaus pobūdžio SMS žinutėmis ir pan.). Tokios sistemingos psichinės prievartos buvimas konstatuojamas nustačius, kad nukentėjusysis sąmoningai buvo verčiamas nerimauti, nesaugiai jaustis, patirti psichologinį diskomfortą.” Atitinkamai tokiomis išvadomis remiamasi kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-341/2010, 2K-542/2011, 2K-198/2013. Taigi, remiantis LAT išaiškinimu, BK 145 straipsnio 2 dalis gali būti taikoma ne tik tais atvejais, kai sistemingai grasinama asmeniui atimti gyvybę ar sunkiai sutrikdyti jo sveikatą, bet ir esant mažesnio intensyvumo persekiojimo veiksams.

Darytina išvada, kad dalies kibernetinio persekiojimo atvejų galėtų būti taikoma atsakomybė BK 145 straipsnyje įtvirtintu pagrindu, jei veiksmai būtų atitinkamo pobūdžio ir intensyvumo.

3.3.2. Šmeižimas (BK 154 str.)

Kaip minėta, kibernetinis persekiojimas gali pasireikšti ir tokiomis formomis kaip melagingos informacijos kibernetinėje erdvėje skleidimas, neapykantos kurstymas aukos atžvilgiu. Tokiais veiksmais siekiama auką sugėdinti, pažeminti, priversti veikti persekiotojo naudai.

LAT baudžiamojoje byloje Nr. 2K-187-677/2015 nurodyta, jog šmeižimas yra tyčinis nusikaltimas, todėl teismas privalo nustatyti ne tik tai, kad buvo paskleista tikrovės neatitinkanti informacija, kuri žemina kito asmens garbę ir orumą, bet ir tai, kad kaltininkas suvokia tokias šios informacijos savybes (neatitiktą tikrovei ir žeminantį pobūdį) bei nori taip veikti, siekia paskleisti būtent tokią informaciją. Akcentuojama, jog „teismų praktikoje pasakymai, kad žmogus yra blogas, nepatikimas, melagis, amoralus, nenurodant tai patvirtinančių faktų, o tik pateikiant apibūdinamuosius žodžius, nelaikytini šmeižimu.” Be to, kvalifikuojant veiką pagal BK 154 straipsnį, svarbu atriboti informaciją (faktus ir duomenis) nuo nuomonės.

Minėtame 2019 m. gruodžio 6 d. Kauno apygardos teismo nuosprendyje (Bylos Nr. 1A-224-813/2020) nustatyta, jog nuteistoji R. J. internetiniuose portaluose, siunčiamuose elektroniniuose laiškuose savo buvusius bendradarbius vadino įžeidžiančiais žodžiais, skleidė tikrovės neatitinkančią informaciją, galinčią paniekinti ar pažeminti, pakirsti pasitikėjimą. Šioje byloje buvo pasiremta ne tik BK 145 straipsniu, bet ir 154 straipsniu, numatančiu atsakomybę už šmeižimą.

Šiaulių apygardos teismas 2020 m. kovo 19 d. priėmė nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 1A-87-519/2020, kurioje S. Ž. nuteistas už tai, kad paskleidė apie S. S. tikrovės ne-atitinkančią informaciją, galinčią paniekinti ir pažeminti S. S. bei pakirsti pasitikėjimą juo. Po to, kai S. Ž. paliko sutuoktinę ir su vaikais išvyko gyventi pas tėvus, jis pateikė daug S.S. šmeižiančių pranešimų prokurorams, policijos tyrėjams, Valstybinei mokesčių inspekcijai, Generalinei prokuratūrai, Prezidentūrai. Dėl to S.S. namuose nuolat lankėsi įvairių institucijų atstovai, reaguodami į S.Ž. pateiktus skundus, nukentėjusiojo atžvilgiu buvo atliekami tyrimai, priimami procesiniai sprendimai. Taip pat šmeižiančio pobūdžio informacija buvo talpinama internetiniuose portaluose. Teismas S. Ž. pripažino kaltu padarius vieną tęstinę nusikalstamą veiką, kriminalizuotą BK 154 straipsnio 1 dalyje, kuri susideda iš penkiolikos veikos epizodų, atliktų per ilgesnį nei vienerių metų laikotarpį.

Taigi, atitinkamai, nors nėra atskiros BK normos, kuri leistų taikyti atsakomybę už kibernetinį persekiojimą, remiamasi kita kodekso norma, kurioje įtvirtintas šmeižimas yra viena iš galimų kibernetinio persekiojimo formų.

3.3.3. Neteisėtą informaciją apie privatų asmens gyvenimą rinkimas (BK 167 str.)

BK 167 straipsnyje nustatyta atsakomybė už neteisėtą informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimą, kuriuo kėsিনamasi į asmens privataus gyvenimo neliečiamumą. Nusikaltimas laikomas baigtu atlikus veiksmus, kuriais neteisėtai buvo renkama informacija apie privatų žmogaus gyvenimą.

Klaipėdos apylinkės teisme 2020 m. balandžio 1 d. buvo priimtas nuosprendis baudžiamojoje byloje (Nr. 1-170-718/2020), kurioje Teismas nustatė, jog M. J. ilgą laiką neteisėtai rinko informaciją apie asmens privatų gyvenimą: buvusios žmonos buto svetainėje ir vonios kambaryje po svarstyklėmis slėpė vaizdo ir garso fiksavimo įrenginius, kuriais neteisėtai slapta klausėsi, fiksavo ir rinko informaciją apie savo buvusią žmoną. Be to, jis į moters nešiojamą kompiuterį įdiegė šnipinėjimo programą.

Tam, kad elgesys būtų laikomas persekiojimu, jis turi būti pasikartojantis, nepageidaujamas, keliantis įtampą ir (arba) baimę. Kaip straipsnyje aptarta, kibernetinis persekiojimas gali pasireikšti įsilaužimu į aukos kompiuterį, duomenų bazę. Šiuo atveju bylos medžiagos analizė leidžia patvirtinti visas šias sąlygas ir teigti, jog veika, kurią įvykdė M.J. galėtų būti laikoma kibernetiniu persekiojimu.

Teismas akcentavo, jog „informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas BK 167 straipsnio 1 dalies prasme laikytinas nevienkartinis veiksmas.“ Tačiau, Teismo nuomone, šioje byloje informacijos rinkimo mastas ir trukmė ir visos aplinkybės yra pakankamos vertinti šiuos veiksmus kaip BK 167 straipsnio 1 dalyje numatytą nusikalstamą veiką. Teismas kaltinamojo M. J. veiksmus kvalifikavo pagal BK 167 straipsnio 1 dalį ir BK 198 straipsnio 1 dalį, kaip idealiąją dviejų nusikalstamų veikų sutaptį. Taigi Teismas pripažino M. J. kaltu padarius nusikaltimą, numatytą BK 167 straipsnio 1 da-

lyje – už veiką, kuri atitinka kibernetinio persekiojimo požymius ir remiantis kita BK įtvirtinta norma (BK 198 str. 1 d.), numatančia atsakomybę už neteisėtą informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimą.

Kaip matome, baudžiamojo teisinio reagavimo kibernetinio persekiojimo kontekste vertėtų atkreipti dėmesį ir į Lietuvos BK XXX skyriaus nuostatas (šiuo skyriuje įtvirtinama baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui), ypač BK 198 straipsnį, numatantį atsakomybę už neteisėtą elektroninių duomenų perėmimą ir panaudojamą. Anot R. Marcinauskaitės, šio skyriaus teisinis gėris - elektroninės erdvės saugumas, kuris yra susijęs su grėsmėmis, kurias sukelia neteisėto turinio informacijos sklaidimas informacinėje erdvėje, dėl elektroninės erdvės panaudojimo pakitusios tradicinės nusikalstamos veikos, bei grėsmės, kurių atsiradimas siejamas su pačiais kibernetiniais nusikaltimais (Marcinauskaitė, 2011).

Šiuo kontekste svarbu atkreipti dėmesį į kitą LAT sprendimą – byloje Nr. 2K-138/2015, kurioje LAT sprendė BK 168 ir 198 straipsnių konkurencijos klausimą. Šioje byloje vaikas įsilaužė į savo buvusios merginos elektroninio pašto paskyrą, neteisėtai perėmė bei nukopijavo jame esančią informaciją bei taip įgijo neviešus elektroninius duomenis. Teismas, sprenddamas šią bylą, visų pirma, pažymėjo, jog „BK 168 straipsnyje kriminalizuotas asmens privataus gyvenimo pažeidimas ne tik fiziniame, bet taip pat ir elektroniniame erdvėje.“ Taigi, kibernetinio persekiojimo byloje ši norma galėtų būti taikoma. Be to Teismas pažymi, jog BK 168 straipsnio 1 dalyje numatyta norma turi ir visus BK 198 straipsnio 1 dalyje nurodytus požymius, tačiau reguliuoja įstatymo leidėjo specialiai išskirtus privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimo atvejus. Todėl BK 168 straipsnio 1 dalyje nurodyta norma laikytina specialiąja, o BK 198 straipsnio 1 dalyje esanti – bendrąja. Teismas taip pat išaiškino, kad BK 198 straipsnio taikymas vien dėl to, kad nusikalstamos veikos dalykas, t. y. informacija apie kito žmogaus privatų gyvenimą, yra elektroninių duomenų formatu, nepagrįstas.

Taigi, Lietuvos teismai jau yra nagrinėję bylą, kuriose sprendžiamas atsakomybės už kibernetinį persekiojimą klausimas. Nors teismai šios veikos neįvardija kibernetiniu persekiojimu, remiantis bylą medžiaga, galima daryti išvadą, jog aptariamų bylų atveju nukentėjusieji patyrė kibernetinį persekiojimą. Iš atliktos bylų analizės matyti, jog teismai, kibernetinio persekiojimo byloje dažniausiai remiasi BK normomis, numatančiomis atsakomybę už terorizavimą (BK 145 str.), šmeižimą (BK 154 str.), asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimą (BK XXIV skyrius).

Iš pateikto teismų praktikos apibendrinimo matyti, jog Lietuvoje egzistuoja galimybė kibernetinio persekiojimo atvejais taikyti baudžiamąją atsakomybę. Tačiau svarbu paminėti, jog tai nereiškia, jog šis teisinis reagavimas į kibernetinio persekiojimo nusikaltimus yra tinkamas ir pakankamas, kadangi buvo analizuoti tik tie atvejai, kuomet kibernetinį persekiojimą patyrusių asmenų skundai buvo nagrinėti teisme, nes persekiotojų veiksmai sudarė atskirą nusikalstamą veiką, už kurią numatoma atsakomybė galiojančiame BK.

Išvados

1. Atliktas tyrimas leidžia daryti išvadą, kad kibernetinis persekiojimas – tai elektroninėje erdvėje vykdomas tyčinis, pasikartojantis, nepageidaujamas elgesys, kuriuo siekiama įbauginti auką, sukelti jai įtampą. Persekiotojas auką gali įbauginti, priversti pakeisti savo įpročius, išgyventi sunkias psichines kančias. Nere-tai šios nusikalstamos veikos subjektas pasikėsina ir į papildomą baudžiamosios teisės saugomą gėrį – kibernetinės erdvės saugumą. Dalis mokslininkų teigia, jog kibernetinis persekiojimas nėra atskira nusikalstama veika, o tiesiog kitų nusi-kalstamų veikų atlikimo būdas. Įprastai kibernetiniu persekiojimu laikomi tokie veiksmai kaip įkyrus, pakartotinis nepageidaujamų žinučių siuntimas elektroni-nio ryšio priemonėmis, privačios informacijos paviešinimas elektroninėje erdvė-jė, melagingos informacijos skleidimas elektroninio ryšio priemonėmis, įsilauži-mas į aukos kompiuterį, duomenų bazę. Tačiau paminėtų veiksmų sąrašas nėra baigtinis, kadangi, remiantis moksliniais šaltiniais, ekspertai vis dar nesutaria dėl tikslaus kibernetinio persekiojimo apibrėžimo bei jo atribojimo nuo „tradicinio“ persekiojimo, kuris vykdomas pasitelkus elektroninius prietaisus, kriterijų.
2. Darbe atlikta persekiotojo ir persekiojamo asmens interakcijos ir viktimizaci-jos ypatumų analizė leidžia išskirti du persekiotojų kibernetinėje erdvėje tipus: 1) persekiotojai, siekiantys bauginti auką, jai atkeršyti ir 2) persekiotojai, kurie su savo persekiojamu žmogui nori užmegzti artimesnius santykius. Oficialios statistikos duomenimis, kibernetinio persekiojimo aukomis dažniausiai tampa jaunos moterys, kurios yra persekiojamos savo buvusių partnerių arba gerbėjų. Remiantis tyrimų duomenimis, nukentėję asmenys yra linkę nesikreipti į teisė-saugos institucijas, kadangi bijo tolimesnių neigiamų pasekmių, jaučia gėdą. Ki-bernetinis persekiojimas gali neigiamai paveikti nuo persekiojimo nukentėjusių žmonių (ir jų artimųjų) gyvenimo būdą, sveikatą bei gerovę.
3. Išanalizavus kibernetinio persekiojimo kriminalizavimo užsienio valstybėse tendencijas, išryškėjo, jog daugumoje valstybių kibernetinis persekiojimas kri-minalizuotas panašiai kaip tai buvo padaryta JAV. Nors Europoje didelę reikš-mę persekiojimo, taip pat ir kibernetinio persekiojimo kriminalizavimui turėjo Budapešto konvencija (2001) bei Stambulo konvencija (2011), tačiau daugumoje Europos (kaip ir daugelyje pasaulio) valstybių kibernetinio persekiojimo krimi-nalizavimas nesulaukė deramo įstatymo leidėjo dėmesio.
4. Šiuo metu Lietuvos BK nėra atskiro straipsnio, numatančio baudžiamąją ats-a-komybę už asmens persekiojimą (tiek įprastą, tiek kibernetinį). Ir nors atsiradus įstatymų leidybos iniciatyvai siekiama kriminalizuoti šį elgesį papildant BK 167¹ straipsniu, kuriame būtų numatyta atsakomybė už persekiojimą, visgi dalies tei-sininkų teigimu, toks teisinis reguliavimas būtų perteklinis, neigtų baudžiamo-sios teisės kaip *ultima ratio* prigimtį.

5. Remiantis atlikta teismų sprendimų analize galima teigti, kad teismai, nagrinėdami bylas, kuriose sprendžiamas atsakomybės už kibernetinį persekiojimą klausimas, paprastai remiasi Lietuvos BK normomis, numatančiomis atsakomybę už terorizavimą (BK 145 str.), šmeižimą (BK 154 str.), asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimą (BK XXIV skyrius).

Literatūros sąrašas

1. Teisės norminiai aktai

1.1. Tarpautinės konvencijos

1. Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (2011), Europos Sąjungos Taryba, Tarpinstitucinė byla Nr. 2016/0063 (NLE).
2. Europos Tarybos konvencija dėl elektroninių nusikaltimų (2001). *Valstybės žinios*, 2004, 36-1188.
3. Europos Tarybos konvencijos dėl elektroninių nusikaltimų Papildomas protokolas dėl rasistinio ir ksenofobinio pobūdžio veikų, padarytų naudojantis kompiuterinėmis sistemomis (2003). *Valstybės žinios*, 2006, 75-2850.

1.2. Lietuvos Respublikos teisės aktai

4. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, Nr. 33-1014.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, Nr. 89-2741.
6. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, Nr. VIII-1864.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. balandžio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 167¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3746“, TAR, 471.

1.3. Užsienio valstybių teisės aktai

8. The Indian Penal Code (1860) DL-(N)04/0007/2003, p.80.
9. California Penal Code (1872). California Office of Legislative Counsel.
10. California Civil Code (1872). California Office of Legislative Counsel.
11. The Electronic Communications Act (2001), 77th Leg.
12. The Protection from Harassment Act (1997).
13. Malicious Communications Act (1988).
14. Prevention of Electronic Crimes Ordinance (2007), The Gazette of Pakistan.

2. Specialioji literatūra

15. Alexy, Eileen M. et al. (2005). Perceptions of cyberstalking among college students. *Brief Treat Crisis Interven*, 5(3), 279-89.
16. Al-Khateeb, H.M., Epiphaniou, G., Alhaboby, Z.A., Barnes, J. and Short, E., (2017). Cyberstalking: Investigating formal intervention and the role of Corporate Social Responsibility. *Telematics and informatics*, 34 (4), p.339-349. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tele.2016.08.016>.

17. Bocij, P., McFarlane, L. (2003) 'The Internet: A Discussion of Some New and Emerging Threats to Young People' *The Police Journal* 76(1): 3–13.
18. Čėsniėnė, I.; Čėsna, R. (2006) Asmens persekiojimas: teisinė ir psichologinė problemos. *Juriprudencija*, 2006 11 (89); p. 27 – 33. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/12503/2796-5922-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [žiūrėta 2020 m. gruodžio 12 d.].
19. Clough, J. (2010) *Principles of Cybercrime*, p. 365–387, Monash University, Victoria, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511845123>.
20. Fansher, A.K., Randa, R., (2019). Risky social media behaviors and the potential for victimization: a descriptive look at college students victimized by someone met online. *Violence Gender* 6 (2), p. 115–123. <https://doi.org/10.1089/vio.2017.0073>.
21. Fissel, E.R., (2019) *Victimization of the 21st Century: An Examination of Cyberstalking Victimization Using a Target Congruence Approach*. Daktaro disertacija. University of Cincinnati.
22. Grabosky, P. N. Virtual Criminality: old wine in new bottles? *Social and legal studies*, 2001, Vol. 10(2), p. 243–249.
23. Kaura, P., Dhirb, A., Tandone, A., Ebtesam, A. A., Abohassan, A. A. (2021). A systematic literature review on cyberstalking. An analysis of past achievements and future promises. *Technological Forecasting & Social Change* 163 (2021) 120426.
24. Kirwan, G; Power, A. (2013) *Cybercrime*. The Psychology of Online Offenders, p. 147–168. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511843846>.
25. Marcinauskaitė, R. Nusikalstamomis veikomis elektroninėje erdvėje pažeidžiamos pagrindinės baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės nustatymo problema. *Socialinių mokslų studijos*, 2011, Nr. 3(3), p. 897–914.
26. Michailovič, I. (2018) Įkylrus persekiojimas ir jo aukos. *Informacijos mokslai*. 2018 82. ISSN 1392-0561. <https://doi.org/10.15388/Im.2018.82.6>.
27. Mullen, P; Pathe, M; Purcell R., (2009), *Stalkers and their Victims*, p. 33-57, 152-156, Cambridge University Press, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511544088>.
28. Mutawa, Al Noora et al (2016). Forensic investigation of cyberstalking cases using Behavioral Evidence Analysis. *Digital Investigation*, 16, 96-103.
29. Ogilvie, E. (2000). *Cyberstalking*. Trends & issues in Crime and Criminal Justice no. 166. Canberra: Australian Institute of Criminology.
30. Pereira, F, Matos, M., 2016. Cyber-stalking victimization: what predicts fear among portuguese adolescents. *Eur. J. Crimin. Policy Res.* p. 253–270. <https://doi.org/10.1007/s10610-015-9285-7>.
31. Phillips, F; Morrissey, G; (2004). *Cyberstalking and Cyberpredators: A Threat to Safe Sexuality on the Internet*, <https://doi.org/10.1177/135485650401000105>.
32. Sheridan L.P; Grant, T. (2007), Is cyberstalking different, *Psychology Crime and Law* 13(6), DOI: 10.1080/10683160701340528.
33. Spitzberg, Brian H. and Hoobler, G. (2002). Cyberstalking and the technologies of interpersonal terrorism. *New Media & Society*, 4(1), 71-92.

34. Van der Aa, S. (2011). International (cyber)stalking. The new faces of victimhood, 191-213.
35. Van der Aa, S., Römkens, R. (2013). The state of the art in stalking legislation: Reflections on European developments. *European Criminal Law Review*. 232-256.
36. Van der Aa, S. (2018). New Trends in the Criminalisation of Stalking in the EU Member States“, *European Journal of Criminal Policy and Research*, September 2018, Volume 24, Issue 3, p. 315–333.
37. Wei-Jung, C., (2020) Cyberstalking and Law Enforcement. *Procedia Computer Science* 176.
38. Wilson, C., Sheridan, L., Garratt-Reed, D. (2020). What is Cyberstalking? A Review of Measurements. *Journal of Interpersonal Violence* 1–21.

3. Elektroniniai leidiniai

39. Working to Halt Online Abuse (WHOA: www.haltabuse.org). *Online Harassment/Cyberstalking Statistics*. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://www.haltabuse.org/resources/stats/index.shtml> [žiūrėta 2020 m. gruodžio 12 d.].
40. The Crown Prosecution Service (CPS). *Stalking and Harassment* [interaktyvus] (modifikuota 2018-05-23). Prieiga per internetą: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/stalking-and-harassment> [žiūrėta 2020 gruodžio 20 d.].
41. The Stalking Resource Center. *Stalking laws* [interaktyvus] (modifikuota 2017-10). Prieiga per internetą: <http://victimsofcrime.org/our-programs/stalking-resource-center/stalking-laws> [žiūrėta 2021m. vasario 2d.].
42. BBC News. *Amanda Todd case: Accused Dutch man jailed for cyberbullying*. (modifikuota 2017-03-16). Prieiga per internetą: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-39295474> [žiūrėta 2021 vasario 23d.].

4. Lietuvos teismų praktika

43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. liepos 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-347/2014.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. birželio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-341/2010.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sausio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-542/2011.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-198/2013.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-187-677/2015.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-138/2015.
49. Šiaulių apygardos teismo 2020 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-87-519/2020.
50. Kauno apygardos teismo 2020 m. kovo 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-224-813/2020.
51. Klaipėdos apylinkės teismo 2020 m. balandžio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-170-718/2020.

5. Kitų šalių teismų praktika

52. United States District Court for the District of Delaware Criminal Action No. 17-14-LPS (D. Del. Oct. 7, 2020).

6. Travaux préparatoires

53. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 167(1) straipsniu įstatymo projektas Nr. XIII-P-3746, 2019 m. liepos 25 d. Registracijos Seime Nr. 20-1026.
54. Baudžiamojo kodekso papildymo 167(1) straipsniu įstatymo projekto Nr. XIII-P-3746 aiškinamasis raštas.
55. Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto papildoma išvada dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso papildymo 167(1) straipsniu įstatymo projekto Nr. XIII-P-3746. Išvados Nr. 121-P-39.

KIBERNETINIS PERSEKIOJIMAS (CYBERSTALKING): VIKTIMIZACIJOS YPATUMAI IR TEISINIO REAGAVIMO GALIMYBĖS

Santrauka

Informacinės technologijos tapus neatsiejama kasdienio gyvenimo dalimi, vis daugiau nusikalstamų veikų įvykdomos elektroninėje erdvėje. Persekiojimas – viena tokių veikų, persikėlusių ir į kibernetinę erdvę. Dalis mokslininkų teigia, jog kibernetinis persekiojimas – atskira nusikalstama veika. Visgi yra teigiančių, jog kibernetinis persekiojimas nėra savarankiška nusikalstama veika, o tik kitų nusikalstamų veikų atlikimo būdas. Skirtingi požiūriai į kibernetinio persekiojimo reiškinį lemia nevienodas šios veikos kriminalizavimo tendencijas. Šio straipsnio autorės analizuoja užsienio valstybių praktiką, persekiojimą (bei kibernetinį persekiojimą kaip atskirą jo rūšį) pripažįstant atskira nusikalstama veika, gilinasi į teisinio reagavimo galimybes nacionalinės teisės priemonėmis, atlieka Lietuvos teismų praktikos kibernetinio persekiojimo atvejais analizę. Straipsnyje taip pat aptariami kibernetinio persekiojimo motyvai, tikslai, sąveika tarp nusikalstamos veikos subjekto ir nukentėjusiojo, išskiriamos persekiotojams bei jų aukoms būdingos ypatybės, leidžiančios atpažinti kibernetinį persekiojimą. Remiantis atlikta teismų praktikos analize, teismai, nagrinėdami bylas, kuriose sprendžiamas atsakomybės už kibernetinį persekiojimą klausimas, paprastai remiasi Lietuvos BK normomis, numatančiomis atsakomybę už terorizavimą (BK 145 str.), šmeižimą (BK 154 str.), asmens privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimą (BK XXIV skyrius). Galima kelti prielaidą, kad siekiant pasirinkti tinkamą atsaką į kibernetinį persekiojimą, reikalingi išsamūs tarpdisciplininiai moksliniai tyrimai.